

**Silverio Annibale, *La questione di Fiume nel diritto internazionale*,
Monografie XI, Rovigno – Fiume – Trieste: Centro di ricerche storiche /
Unione italiana / Università popolare, 2011., 111 str.**

Silverio Annibale, sveučilišni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Teramu, svojim je djelom *La questione di Fiume nel diritto internazionale (Riječko pitanje u međunarodnom pravu)* obogatio dosadašnje pravnopovijesne spoznaje o prošlosti Rijeke u dinamičnom razdoblju od 1918. do 1924. godine. Knjiga je izišla kao jedanaesta u seriji Monografie rovinjskoga Centra za povijesna istraživanja (*Centro di ricerche storiche*).

Grad na zapadnoj obali Rječine često je u povijesti zauzimao značajno mjesto u kreiranju međunarodnih odnosa i tako postajao poprište političkih sukoba. Kraj Prvoga svjetskoga rata bitno je utjecao na složene držav-nopravne i političke promjene na riječkom području, koje autor analizira sa stajališta međunarodnoga prava naglašujući tezu kako u razmatranom razdoblju ne nastaje novi subjekt međunarodnoga prava. U konceptualnom se smislu, pored predgovora i zaključka, djelo sastoji od triju temeljnih poglavlja.

Na uvodni dio „Prefazione“ („Predgovor“, 7-9), koji potpisuje jedna od urednica Orietta Moscarda Oblak, naslanja se kraća autorova zahvala svima koji su pomogli u stvaranju ove knjige. Prvo poglavlje, „Breve ricostruzione storica“ („Kratak povijesni pregled“, 11-44), nudi sintezu povijesti Rijeke u poslijeratnome razdoblju. U kraćem prikazu mađarskoga posezanja za Rijekom i njezinoga posebnoga pravnog statusa pod ugarskom upravom ogleđa se pravna, politička i gospodarska složenost Riječkoga pitanja. Događanja na političkoj pozornici Središnje i Jugoistočne Europe koja prijelomne 1918. prate nestanak Austro-Ugarske Monarhije, osnutak kratkotrajne Države Slovenaca, Hrvata i Srba te ujedinjenje i stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca odredit će i daljnja dinamična zbivanja u Rijeci. U gradu nije zaživjela uspostavljena vlast hrvatskoga Narodnog vijeća, kojemu se suprotstavlja Talijansko nacionalno vijeće (*Consiglio Nazionale Italiano*) sa zahtjevom pripojenja Rijeke Kraljevini Italiji. U zaoštrenim političkim odnosima sprječavanje hrvatsko-talijanskih sukoba povjereno je savezničkim vojnim snagama u čijem je sastavu bila i talijanska vojska. Mirovna konferencija u Parizu trebala je riješiti sporna teritorijalna pitanja i time odrediti nove granice europ-

skoga prostora. Budući da međunarodna diplomatska promišljanja nisu pogodovala pripojenju Rijeke talijanskom državnom korpusu, Gabriele D'Annunzio sa svojim legionarima 12. rujna 1919. zauzima Rijeku. On sljedeće godine u rujnu proglašava osnivanje Talijanskoga namjesništva Kvarnera (*Reggenza Italiana del Carnaro*) i njezin državnopravni dokument (*Statuto del Carnaro*). Organizacija nove državne vlasti slijedila je načelo njezine trodiobe. Annibale opisuje zakonodavnu (*Consiglio degli Ottimi, Consiglio dei Provvisori, Arengo del Carnaro*), izvršnu (sedam rektora) i sudbenu vlast (*Buoni uomini, Giudici del Lavoro, Giudici togati, Tribunale del Maleficio, Corte della Ragione*) te ostale strukture (Korporacije, Općine) ustrojstva vlasti Namjesništva. Na političku situaciju u Rijeci i daljnje prijetnje oko njezina statusa utjecao je Rapalski ugovor potpisan 12. studenoga 1920. između predstavnika Kraljevine SHS i Kraljevine Italije. Postignutim sporazumom određeno je uspostavljanje Slobodne Države Rijeka (*Stato Libero di Fiume*) unutar granica nekadašnjega ugarskog corpus separatuma, što je nagovijestilo i kraj D'Annunzijeve vladavine. Politički život Riječke Države nastavljaju obilježavati sukobi, izmjene privremenih vlada i daljnja politička previranja. Status nezavisne države prestatu je postojati potpisivanjem Rimskih ugovora 1924., kojima je Rijeka pripojena Kraljevini Italiji.

Drugo nas poglavlje, „Le vicende di Fiume sotto l'aspetto del diritto internazionale“ („Događanja u Rijeci sa stajališta međunarodnoga prava“, 45-90), uvodi u središnju temu knjige. Ta su događanja tematizirana vrlo dinamičnim zbivanjima na poratnoj političkoj pozornici Rijeke, ali u kontekstu odrednica pravnoga položaja i sa stajališta međunarodnoga prava. U središte interesa postavlja se analiza posljedica raspada Austro-Ugarske Monarhije na pravni status riječkoga *corpus separatuma*, odnosno pitanje njegove autonomije i daljnjega pravnoga određenja do potpisivanja sporazuma u Trianonu. Autonomija koju je imala Rijeka nije proizlazila iz ravnopravnog odnosa između dva neovisna entiteta, od kojih svaki nakon raspada zadržava svoj suverenitet. Stoga autor naglašava suverenitet Dvojne Monarhije nad područjem Rijeke u trenutku potpisivanja tajnoga Londonskog ugovora, koji nakon njezinoga raspada sve do odricanja 1920. formalno pripada Ugarskom Kraljevstvu. Na tom je tragu posebnu pozornost posvetio Talijanskom nacionalnom vijeću, za koje smatra da ne može predstavljati subjekt međunarodnoga prava. Ni nakon

D'Annunzijevo zauzimanje grada i uspostave državne strukture nije došlo do stvaranja novoga međunarodnopravnog subjekta. U drugome dijelu toga poglavlja razmatraju se posljedice Rapalskoga i Rimskoga ugovora koje će u potpunosti promijeniti političku situaciju u Rijeci. Prema autoru, termin *priznanja* Riječke Države 1920. ne treba interpretirati kao osnivanje nove države na temelju međunarodnoga ugovora. Opterećena unutarnjim nemirima i sukobima, nije uspjela opstati pa se pitanje Rijeke nastoji riješiti aneksijom toga područja Kraljevini Italiji 1924. Politika aneksije zahtijevala je donošenje novih kraljevskih dekreta, zakona i uredbi kako bi se pripojeno područje uklopilo u teritorijalno-administrativni sustav Kraljevine Italije.

U posljednjem poglavlju, „Altre questioni legate alla vicenda di Fiume poste a confronto con i principi del diritto internazionale“ („Druga pitanja koja se odnose na Rijeku s gledišta međunarodnoga prava“, 91-107), autor izlaže i druga značajna pitanja koja izvire iz kompleksnih političkih odnosa važnih za određenje položaja Rijeke sa stajališta međunarodnopravne doktrine. Tako se razmatra pravo naroda na samoodređenje kojim Talijansko nacionalno vijeće potkrjepljuje zahtjev pripojenja Rijeke Kraljevini Italiji. Za razmatrano razdoblje usko je vezano sabotersko djelovanje ardita-legionara tijekom D'Annunzijeve vladavine gradom, a koje se sagledava u kontekstu pitanja odgovornosti za počinjene privatnopravne štete. Autor smatra da su se štete nanosene stranim državama mogle implicirati Kraljevini Italiji s obzirom na to da je, prema ugovoru o primirju, ona imala isključivo pravo održavanja reda i mira u Rijeci.

Riječ je o knjizi koja analizirajući burna zbivanja u Rijeci od 1918. do 1924. s gledišta međunarodnoga prava predstavlja vrijedan prinos istraživanju političke i pravne povijesti Rijeke. Svojim sadržajem zasigurno će pobuditi interes znanstvene i stručne javnosti te biti poticaj za daljnja istraživanja bogate riječke povijesti, kao i hrvatsko-talijanskih odnosa u 20. stoljeću.

Ana Anić Opašić